

De Eraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 4 Augustus 1912. N°. 1805.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.30, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —20. Aanvragen en vermelding van liefdesgevallen f —12 per regel.

„Geschieden in Christus Jezus“

Want wij zijn zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen. Ephes 2 : 10.

Wie kind van God mag zijn, is niet slechts in Christus uitverkoren (Ef. 1 : 4), maar is ook *geschapen* in Christus Jezus. In onze oppervlakkigheid spreken wij van *inlijving*, en zeggen, dat we in het mystieke Lichaam van Christus zijn *ingelijfd*. Doch de Schrift gebruikt dit woord niet. Ook is het op zichzelf niet juist, omdat het niet strookt met het denkbeeld van een *lichaam*.

Een lichaam ontstaat niet doordat men eenige lichaamsdeelen bij elkaar brengt en saam voegt. Men brengt niet een oer, een oog, een voet, een hand van elders bijeen, om op die manier een lichaam in elkaar te zetten, maar alle ledematen groeien uit de klem van het lichaam vanzelf op. Door ledematen bij elkaar te voegen, kan men wel een lederep, maar geen lichaam maken. Van alle lichamen, 't zij van een boom, van een dier, of van een mensch, is er eerst niets dan een kleine klem, en in die kleine klem zit, wat het wezen der zaak betreft, eigenlijk alles reeds in. Bij de ontwikkeling van uw levenskern in uws moeders schoot is er niet achtereenvolgens een hart, een mil, een long, een keel enz. bij gekomen, maar al uwe ledematen waren reeds geschapen in het allereerste beginnel van uw wezen, en hebben zich daaruit geleidelijk ontwikkeld.

En nu is het wel waar, dat de heekleeder in slaagt, om een stuk vleesch van den éénen mensch b.v. in den arm van den anderen mensch te laten groeien, wat dan een *inlijving* wordt, maar zulk een stuk vleesch is geen ledemaat en geen orgaan. En juist hierop nu komt het bij de vergelijking van het mystieke Lichaam des Heeren aan. Het vleesch maakt het lichaam niet. Iemand kan een geheel gaaf en ongeschonden lichaam hebben, en toch broedmagter zijn, en omgekeerd kan iemand kreupel en verminkt en toch swaar van lijf zijn. Niet op de swaarte van het vleesch, maar op de *leden* en op de *ledematen* als organen komt het aan. Vandaar dat de apostel met name wijst op het oog en op het oor, op den voet en op de hand. En zoo nu ook kan het Lichaam des Heeren wel in *waadom* ten deze te kort schieten, maar van meet af is het geschapen met al zijn *leden* in klem.

Vandaar de betuiging, dat we niet eerst pas later in Christus Jezus zijn *ingelijfd*, maar dat we ten eerste in Christus *utverkoren*, en ten tweede in Christus *geschapen* zijn. Al tezaam uitdrukkingen der Schrift, waarop gescherpe lijn te letten hebt, zul ge van uw gemeenschap met Jezus u rekenschap kunnen geven. Immers er was niet eerst 't dierlijk lichaam, voordat eerst daarna de gedachte zou zijn opgekomen, om nu, eenigszins naar het model van dit uw lichaam, ook het volk des Heeren te scheppen; maar beide za de schepping van uw lichaam, en de schepping van het Volk Gods, zijn uit éénzelfde scheppingsgedachte, en die scheppingsgedachte van een organisch samenhangend volk des Heeren is van eeuwigheid af in Christus vastgelegd, en daarna in Christus verwezenlijkt.

En daarom nu zijn al Gods kinderen in Christus niet alleen *utverkoren*, maar ook *geschapen* in den Middelaar.

Voor ons nu schuilt hierin het mysterie, omdat het voor ons besef zoo heel anders toegaat.

Naar onze persoonlijke bevinding stonden we eerst buiten Christus, ja veelal tegen Christus over. Toen is er een oogenblik gekomen, waarop we een trekking van den Christus ontwaarden. Eerst verweerden we ons toen tegen die trekking, maar tenslotte gaven we ons gewonnen. En zoo heeft toen, door de worsteling van schuld en genade heen, onze ziel in Christus den Verzoener gevonden, en gaf het geloof ons 't zalige bewustzijn van met Christus één te zijn geworden.

En zoo *moest* het zich wel in onze gewaarwording aan ons voordoen, omdat de werking niet van ons, maar door God in Christus naar ons uitging. Doch omgekeerd kon het van Gods zijde zoo niet toegaan. In God kon de liefde voor zijn kinderen niet eerst worden opgewekt, toen ze tot geloof kwamen. Dan toch zouden ze nooit tot geloof gekomen zijn. Dat komen tot geloof moest reeds uitwikkelen van genade zijn, en die genade moest hun ten deel vallen, omdat Gods liefde zich reeds naar hen toebevoogt toen ze nog zondaren waren. Bij ons gaat 't dus zoo toe, dat eerst

alle liefde voor God in ons hart ontbreekt, en dat die liefde eerst daarna door een macht van buiten in ons hart gewerkt wordt; maar bij God stond 't zoo, dat Hij zijn liefde van eeuwigheid af naar zijn uitverkorenen toebevoogt.

Wij voor ons konden onszelven eerst niet anders dan *buiten* Christus denken, maar in de heilige wetenschap Gods kon de Christus nimmer gedacht worden, zonder de verlost die zijn Lichaam zouden zijn. Al is het ontgezeglijk juist, dat wij eerst later geboren zijn, en eerst daarna tot den Christus zijn gekomen, toch staat 't even vast, dat de Christus nimmer zonder het Lichaam, waarvan hij het Hoofd is, te denken was, en dat in dat Lichaam naar de gedachte Gods elk kind van God, in wat eeuw het ook optreden mocht, meegerekend en besloten was.

Ware het nu door eenige daad onzerzijds, dat we in levensverband met Jezus werden gezet, zoo zou er overgang zijn. Maar zoo is het niet. Zeer zeker, ons geloof realiseert zich in onze goede werken, maar die goede werken maken wij niet, maar die heeft God voorbereid, en die vinden wij gereed opdat wij er in wandelen zouden. Zoo is er in het zaligen onzer ziel metterdaad niets dat van ons komt. Het komt alles van Gods zijde. Daarom staat er zoo met nadruk: „Want wij zijn zijn maaksel“. Er is van wat ons zaligt en heiligt niet een deel uit God, en een ander deel uit ons. Uit Hem is alles, uit Hem zijn we geheel, van den eersten aanvang af, en tot den einde toe. Ook in onze zaligheid is *schepping*. Dat wil zeggen, dat uit niets dan *schepping* al 't heilige in ons wordt te weeg gebracht. Alle kinderen Gods zijn dan ook product van een daad, waardoor God ons *geschapen* heeft. En deze daad van schepping nu greep niet eerst plaats toen we toegebracht zijn. Eer intendeel, die toebereiding was veler uitloesels van wat in de schepping des lichaams besloten lag. En dat besloten scheppingswerk nu greep plaats in Christus Jezus. God schlep de kinderen Gods in Christus Jezus, opdat ze te zijner tijd uit den Christus zouden voortkomen, en voortkomen als leden van zijn Lichaam.

Heel anders komt 't natuurlijk te staan, zoo we handelen van het *gegrond*, dat hoort bij 't bouwen, en geeft den heiligen tempel. Maar hier is sprake van het *geword*, en dan komt ook bij het Lichaam van Christus niet nu dit, en dan dat lid bij, maar zijn alle ledematen die het volkomen Lichaam vormen, van eeuwigheid af verordineerd, en in de ure der genade geschapen in Christus Jezus.

Eerst nu verstaat Gods kind dit niet. Het besiet dan de zaak, en moet ze wel beden, van zijn kant, en dan is er *toebereiding*. Maar komt hij nader, en wordt het hem tenslotte gegund de zaak van Gods zijde in te gluren, dan is er een werk dat reeds begon eer hij geboren werd, en past hij 't in heiligen eerbied ook op zich zelve toe: *Geschapen ben ik in Christus Jezus, als 't maaksel van mijn God*.

Dr. A. K.

Voor Kootwijken Scholen.

In hartelijken dank ontvangen: door den heer H. Rollman te Bodegraven, van N. N. / 5. Viendelijk verzoeken wij onze scholen te willen gedenken.

Dr. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk.

Voorzitter.

Verenigingsleven.

„WAT DE ZENDING DOET.“

XII.

Op enkele onderwijnsrichtingen moeten we thans nog het oog slaan, om daarna bij eenige ziekenhuizen kortelijk stil te staan. Allereerst zij genoemd de *Vereniging tot Opvoeding en Opleiding van Zonen van onze Evangeliearbeiders in onze Overzeesche Bestittingen*. Deze te Utrecht gevestigde vereniging, welke ten doel heeft, zonen van Evangeliearbeiders in de overzeesche bezittingen op te voeden in de vrees des Heeren en op te leiden naar den eisch van Gods Woord, had volgens de laatste opgave 17 jongens ter opvoeding en opleiding in haar huis aan den Wittevoersingel, nr. 15, te Utrecht.

Bestaat dit huis al vele jaren, reeds lang was door hen, die belang stellen in het werk der zending, de wensch gekoesterd, dat ook eens een huis kon worden geopend voor dochters van zendelingen. Alleen, de noodige middelen ontbraken. Daar kwam echter in 1912 bij het bestuur van het jongenshuis het bericht, dat iemand genegen was, het noodige geld beschikbaar te stellen om het doel te doen bereiken. Toen werd besloten, eens afzonderlijke vereniging op te richten, al was het dan ook

grootendeels onder hetzelfde bestuur, en de *Elizabeth-Vereniging* werd opgericht, aldus genoemd overeenkomstig den wensch van de milde geest.

De eerste kweekelingen, die werd opgenomen, was een dochter van den hulpprediker Legrand. Thans worden 15 meisjes in het huis, Nieuwe Gracht 90, opgevoed. Directrice is mej. A. M. van Schouwenburg. Hoewel meer steun natuurlijk altijd aangenaam is, kan de vereniging op het oogenblik rondkomen.

Behalve deze direct met de zending verband houdende richtingen moet nog genoemd de *Vereniging tot het oprichten, besturen en in stand houden van Scholen met den Bijbel te Batavia*, van welke uitgaan de *Pasar-Baroe-school* en de *Salemba-school*. De eerste is een M. U. L. O.-dagschool, die o. a. voor het Gymnasium Willem III en de Koninklijke Wilhelmina-School opleidt en volgens de laatste ons ter beschikking staande cijfers een kleine 300 leerlingen telt. De *Salemba-school* omvat een instituut voor jonge dames, een *fröbelschool*, een lagere school, een M. U. L. O.-school, een cursus voor de akte L. O., en leidt voorts op voor de akte moderne talen en teekenen, terwijl les wordt gegeven in zingen en pianospelen. Aan de school, die volgens de laatste opgaven 117 leerlingen telt, is een internaat verbonden.

Batavia heeft voorts, behalve twee Gereformeerde zendingsscholen, zoals die op alle terreinen gevonden worden, de *Paul Krugerschool*, opgericht 1903, opleidende voor Gymnasium Willem III en Koninklijke Wilhelmina-school, en een *Hollandsch-Indische school* (Beide Oe'land-school), opgericht 1909. De beide laatstgenoemde scholen staan onder den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk; alle drie hebben tot grondslag de drie formulieren van eenigheid en kunnen zich tot schoolgeld en Gouvernementsubsidie bedripen.

Wat de ziekeninrichtingen aangaat, mogen de volgende bijzonderlijk genoemd worden. Het *Ziekenhuis te Pta Radja* op Sumatra, met hulpinrichtingen te Boetar en Pangariboen, gaat uit van de Rijnsche Zending en sticht daar zeer veel nut. Meer bekend is het *Diemenhuis te Tjikini* (Wetevreden), een inrichting van jongen datum, die in 1895 werd gesticht en spoedig in bloei toecam, dank zij o. a. een vorstelijke gift van H. M. de Koninklijke moeder in 1897, waardoor het mogelijk werd, een naar de eischen des tijds ingericht nieuw ziekenhuis te bouwen.

Verder hebben we het *Ziekenhuis te Peruwadji*, ontstaan naar aanleiding van een hongersnood, gevolgd door cholera en huida ziekte, die in 1901 het oostelijk deel der residentie Semarang teisterde. De inrichting gaat thans uit van zendelingen der Salafite-zending, vormende de Pitoeloen-afdeling. Het *Ziekenhuis te Medjounne* vond niet zoo lang geleden in onze rubriek uitvoerige bespreking, naar aanleiding van zijn jaarverslag, zodat we kunnen volstaan met hier thans slechts den naam te noemen. De *Minahassa van Menado* heeft een *ziekenhuis te Sender*, dat uitnemend werkt en waarvan veel zegen uitgaat. (Over de medische zending der Geref. Kerken spreken we hier niet, omdat het zendingswerk dier kerken later nog in zijn geheel afzonderlijk wordt behandeld).

Nu we toch over den medischen dienst der zending spreken, zij ons een uitdruipende voorloof buiten Oost-Indië, naar de West namelijk, waar het *Malatzenhuy Betheda* wel de belangstelling waard is. We meenen trouwens ook daarvan zoo nu en dan reeds iets vermeld te hebben. Betheda is in 1897 tot stand gekomen als een vrucht van de gemeenschappelijke werkzaamheid van de protestanten, al behoort ook niet gezegd, dat de Duitse zending — die van de Herenhuizers, welke in Suriname de grootste en belangrijkste rol speelt — ook hierin hoofdsakelijk de hand had. De inrichting gaat uit van een vereniging, welke o. a. gestuurd wordt door een hier te lande werkend centraal comité en die zich in goeden voortgang van haar arbeid mag verheugen. Wel hebben ook de Roomsche-Katholieken hun eigen gesticht in Paramaribo en heeft het Gouvernement zijn ayl te Groot-Chatillon, op drie à vier uur afstand van de hoofdstad, maar voor Betheda, naast het Gouvernementsayl opgericht, bleef er nog heel wat te doen over, met name tengevoel van de omstandigheid, dat in Groot-Chatillon hoofdsakelijk slechts financieel hulpbehoevende worden verpleegd. Betheda staat voor lijders van alle gezindten open, maar staat op Christelijk standpunt.

Ten slotte noch een enkel woord over het *Nederlandsch Vrouwenhospitaal van Dr. J. A. Otte te Amoy*, dat in het laatste der vorige eeuw tot stand kwam, dank zij o. a. de propaganda, gevoerd door een damescomité, dat zich gevormd had om de medische zending van Dr. Otte te steunen en dat een geschrift verspreide, getiteld „Werp uw net uit“, waarin de noodzakelijkheid van dezen arbeid in het licht werd gesteld. Dit geschrift moest reeds viermaal herdrukt worden. Dr. Otte's stichting heeft zich al de jaren van haar bestaan in groote liefde en waardeerling mogen verheugen, dank zij ook de warmte, waarmede Dr. Otte zelf voor zijn arbeid sprak als hij hier in het land was en bijna dagelijks in vergaderingen optrad. Een schoen blijf van waardering werd gegeven door H. M. de Koninklijke-Moeder, die als beschermvrouwe van het hospitaal optrad.

Sedert is — in April 1910 — Dr. Otte plotseling overleden aan de pest. Zijn groote en omvangrijke taak wordt nu vervuld door twee zendingsgeneesheeren. Dr. A. Bronhuis en Dr. E. Strick, beiden Hollandsch sprekende

Amerikaansche geneesheeren. Dr. Strick bezocht verleden jaar November ons land en trad o. a. te Amsterdam op. Ook in het verpleegsterspersoneel kwam verandering. Een bekwaame verpleegster ging door vertrek naar Indië voor den arbeid verloren. Dezen zomer hoopt men wederom een verpleegster uit te zenden. Bijzonderheden omtrent den arbeid aan het hospitaal kan men steeds vinden in de *Chinade*, welke geregeld eens per kwartaal verschijnt.

Officiële Berichten.

Classe 'a-Gravenhage.

De kerkeraad der Geref. kerk te 'a-Gravenhage bericht, dat de classe 'a-Gravenhage D.V. vergaderen zal te 'a-Gravenhage op Dinsdag 3 September a.s., gewone tijd en plaats.

Punten voor het agendum worden ingewacht voor Dinsdag 13 Augustus e.k. bij den scriba, Van Speykstraat 105, 'a-Gravenhage.

Namens den kerkeraad voornemens:

C. LION CACHET, scriba.

'a-Gravenhage, 31 Juli 1912.

De kerkeraad der Geref. kerk te Enter (O.) deelt lange dezen weg aan de Geref. kerken in Nederland mede, dat hij zich in de droeve noodzakelijkheid heeft gezien om, met behulp van de kerkeraaden der nabuurland kerken te Almelo en Nijverdal, den Dienaar des Woords bij zijne gemeente, Dr. F. Ripens, volgens art. 79 en 80 der K. O. te schorsen voor den tijd van 6 maanden, welke schorsing is ingegaan op heden 25 Juli 1912.

Namens den kerkeraad der Geref. kerk te Enter: H. ASSINK, loco voors. H. GETKATE, scriba.

Enter, 25 Juli 1912.

Buitenland.

Duitschland. De twee richtingen in de landskerken. (II. Slot.)

Om uit te toestand te geraken, zijn drie wegen aangewezen. In de eerste plaats door Dr. Kaffian, die voorstelt dat de landskerk, wat hare belijdenis en kerkorde aangaat, zal blijven wat zij is. Maar het moet de „modern-christelijken“ mogelijk gemaakt worden op hunne manier God te dienen. Voor hen moet bij het groote kerkhuis een nevengebouw ingericht worden, waarin zij geheel heet en meester zijn. Elke gemeente van de landskerk heeft het recht, door middel van een besluit van den „Kirchenvorstand“ uit de Landskerk over te gaan tot het moderne nevengebouw. Wanneer in een gemeente slechts enkelen modern zijn, dan kunnen zij, wanneer zich in naburige gemeenten geestverwanten bevinden, zich bij dezen aansluiten en dan moet hun een eigen predikant toegestaan worden. De moderneren mogen mede gebruik maken van de oude bedieningen. Zij kunnen zich ook in de Synoden der landskerk laten vertegenwoordigen, in welke vergaderingen zij echter alleen stem hebben wanneer er over gemeenschappelijke financiële aangelegenheden gehandeld wordt. Aan de besturen der landskerk zijn zij alleen in *externis* (wat uitwendige dingen aangaat) onderworpen.

Deze welgemeende en goedoverlegde voorslag is juist door hen die hij wil tegemoet komen, afgewezen. Immers de moderneren verklaarden, dat zij niet maar in de landskerk wilden geduld worden; neen, zij maken er aanspraak op, een breedde plaats als hun recht in te nemen.

Anders is het plan van pastor Förster. Hij wil de landskerk geheel verbouwen. De kerk moet in afzonderlijke gemeenten gesplitst worden, elke plaatselijke gemeente kan uiteengaan in gemeenten van gelijkelijken, die ieder haar eigen predikant en haar eigen godsdienst-oefeningen hebben. Maar de gemeenten zoeken verband met gelijkelijken gemeenten in het land, zodat bijv. in Pruisen — want voor Pruisen zijn Förster voorstellen bedoeld — allen die op den bodem der Lutherische belijdenis staan, in één groot verband opgenomen worden. Zij vormen een eigen synode, beslissen over de leer, de liturgie, de kerkorde enz., met een woord: alle inwendige aangelegenheden regelen zij zelf. Zoo is het ook bij de Gereformeerden, zoo ook bij de moderneren, die de een of andere leergrens willen vasthouden; evenzoo de geheel vrijstaande die van geen leergrens meer weten willen. Zoo wordt dan de Evangelische kerk in verschillende groepen en synoden verdeeld; maar het geheel blijft de Evangelische kerk. Voor de regeling van de financiële en andere uitwendige aangelegenheden van deze Evangelische kerk zorgt een gemeenschappelijk directorium. De staat heeft een algemeen opzichtrecht, maar over de inwendige aangelegenheden der kerk heeft hij niets hoegenaamd te zeggen. Daarmede is volgens Förster de landskerk als volkaker gereed, de strijd der richtingen heeft een einde, want elke groep heeft zijn eigen huis waarin zij vrij verkeer kan.

Dit plan zou ons eenzijdig toelachen, want dan waren de Gereformeerden van de Unie met de Lutheranen bevrijd, maar anderzijds kon het ons verwerplijk voor, dat belijders des Heeren met hen die met de Christelijke religie geheel gebroken hebben, te samen een Evangelische landskerk zouden vormen. Hiermede kunnen de rechtinnigen niet instemmen; ook meent men dat de kerkbesturen

daarvoor niet te vinden zullen zijn, terwijl ook de opperste bisschop der Kerk, de Koning van Pruisen, het niet zal goedkeuren. Ook is het opmerkelijk, dat het voorstel van Förster met zoo weinig belangstelling is ontvangen. Behalve eenige besprekingen in Christelijke bladen en op predikanten-conferenties werd er weinig acht op geslagen. Er is dus oorzaak om er aan te twijfelen, of de kerk der toekomst het beeld vertoonen zal dat Förster daarvan schetste.

Een derde geneesmiddel wordt door vrienden der belijdenis voorgesteld. En dit bestaat hierin, dat alle moderne predikanten door de Kerkbesturen uit hunne ambten verwijderd worden; of wanneer dit niet kan, dan behoeven alle geloovigen de landskerk te verlaten.

Of het een of ander geschied zal? Het aantal moderne predikanten is zoo groot, en er zijn zoovele predikers die in een of ander stuk van de belijdenis der kerk afwijken. Er zijn er zoovele dat velen vreezen, dat door zulk een amputatie het lichaam van de Kerk des Heeren zal doodbloeden. Doch wij meenen dat alleen wanneer levende leden van de Kerk des Heeren worden afgesneden, dit gevaar ontstaat; niet wanneer doode leden geamputeerd worden. Daardoor wordt het lichaam juist behouden. Wij zouden integendeel bang zijn, dat wanneer de moderne predikanten gehandhaafd blijven, vele levende leden zich genoodtaakt zullen zien aan de landskerk een scheidsbrief te geven. En wij vragen: hebben mannen als Luther en Calvin zich van hun optreden als reformatoren der kerk laten terughouden, toen zij zagen dat zulk een groot aantal diensaren der kerk zich aan een valsche leer vasthield en zooveel onchristelijke leerlingen nog ten deele toegedaan waren? Immers neen.

Ook bestaat de vrees, dat als men zich zelfstandig gaat organiseren en men dus zich afscheidt tot reformatie komen wil, de geldmiddelen, daarvoor benodigd, niet aanwezig zijn zullen. In een der groote steden in Duitschland hebben de geloovigen de handen ineengeslagen en een predikant beroepen voor welken zij een kerk bouwden. De kosten die daaraan verbonden waren, vielen niet mede, en juist uit die kringen hoort men de waarschuwing dat men toch geen overrijden stap doen zal. De financiële last is al zoo drukkend, dat men met zorg de toekomst te gemoet gaat. Wanneer er geen hulp komt, zal menige kerk die ter hand genomen werd, opgegeven moeten worden. Men vindt het vooral onaangenaam, dat voor het eigen kerkelijk leven zooveel moet gegeven worden, dat voor inwendige en uitwendige zending steeds minder overblijft.

Maar dit neemt niet weg, dat alom gevoeld wordt, dat er toch iets gebeuren moet om een eind te maken aan onhoudbare toestanden. Maar wat? Daaromtrent zijn de leidende geesten het niet eens. Vele artikelen worden er over geschreven; de een bestrijdt wat de ander voorstaat; doch wij houden het er voor, dat de kerkelijke nood zoo sal rijpen, gelijk bijv. in Berlijn, dat de geloovige leden der kerk tenslotte den Gordiaanschen knoop zullen moeten doorhakken, al willen de meeste leiders op antiochiaanische wijze de krankheden der kerk maar laten doorsieken, totdat eindelijk de genezing intreedt.

De kerkelijke toestanden in Duitschland werden er niet beter op door het optreden van den pas benoemen General-superintendent Lahusen. Op de Kreissynode Köln-Stadt deden de moderneren het voorstel, om een formulier ter bevestiging van jonge leden op te stellen waarin de apostolische belijdenis niet voorkomt. De nieuwe Berlijnsche superintendent verklaarde zich tegen dit voorstel, omdat afschaffing van het apostolische als opheffing van het evangelisch geloof zou beschouwd worden. Wanneer hij het hierbij gelaten had, zou geen nieuwe strijd ontbrand zijn. Maar onder levendige bijvalsbetuigingen van links gaf hij ook te kennen, dat men bij het bevestigen van een predikant nooit iemand aan den woordelijken tekst der twaalf artikelen binden kon. Vorts sprak hij nog: „Wanneer bij de bevestiging (ordination) verlangd werd, dat hij die bevestigd werd, elk afzonderlijk punt der XII art. zou moeten belijden, bijv. de geboorte uit de maagd Maria, de opstanding des vleeschers, hij niet meer in staat zou zijn Evangelische Theologen te ordenen“. Er werd bij deze verklaring door de linkse zijde in de handen geklaapt. Lahusen noemde voorts de XII artikelen een „menselijke“ belijdenis, van welke „wij“ konden wenschen, dat deze of gene uitdrukking daarin niet gevonden werd. Men was daarom niet verplicht de letter der belijdenis, maar het daarin uitgedrukte Evangelisch geloof te belijden.

Deze verklaring verwekte groote ontroering, en daardoor werd de General-superintendent gedrongen zich nader op de Kreissynode Berlin III te verklaren. Hij sprak toen, dat het hem om de kern van het geloof te doen was: „Jezus, de eeniggeboren Zoon Gods, onzen Heere en Heiland, die ons verlost heeft.“ Wie dit punt toestemt, moet men de hand reiken. Het is beter bruggen te slaan, dan grachten te graven. „Onze oude, eervoorde apostolische belijdenis is geen wetboek met paragrafen. Wij belijden niet aan de letter te gelooven, maar wij belijden aan den Heere te gelooven.“ Van het gezegde had hij niets terug te nemen.

Dat deze verklaring de ontruste gemeederten niet bevredigde, spreekt van zelf. Maar de verantwoordelijkheid bereikte haar toppunt, toen bekend werd dat de Generalsuperintendent bij de eerste ordening tot predikant die hij te voltrekken had, de XII artikelen wegliefte. De kerkorde schrijft voor, dat of een der te ordenen candidaten in naam van de anderen, of degene die de ordening voltrekt, met de candidaten de